

Examen VWO

2012

tijdvak 1
woensdag 16 mei
9.00 - 12.00 uur

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit drie blokken met in totaal 32 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Piëta: beelden en muziek vanaf de middeleeuwen tot heden over Maria die treurt over de gestorven Christus

Blok 2: Salome: de bijbelse figuur Salome als uitgangspunt voor beeldende kunst en dans

Blok 3: Joseph: musical in Nederland en de talentenjacht voor de musical over de bijbelse figuur Jozef

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.
In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Piëta

Dit blok gaat over de piëta in middeleeuwen en renaissance en de manier waarop kunstenaars dit onderwerp vanaf de twintigste eeuw hebben geïnterpreteerd.

afbeelding 1, tekst 1

Op afbeelding 1 zie je een beschilderd houten beeld uit 1350 van een treurende Maria met de gestorven Christus op haar schoot. Dit wordt een piëta genoemd.

Voorstellingen van de piëta waren in de eerste plaats bedoeld om het gevoel van de middeleeuwse beschouwer aan te spreken.

- 2p 1 Noem drie manieren waarop dit beeld medelijden opwekt of die emotie versterkt.

afbeelding 2, tekst 2

In de renaissance worden piëta's op een geheel andere manier voorgesteld.

Op afbeelding 2 zie je Michelangelo's marmeren piëta uit 1499. Michelangelo, die toen pas 24 jaar oud was, stond in Florence bekend als een getalenteerd en veelbelovend kunstenaar.

De opdrachtgever koos met opzet dit onderwerp en deze kunstenaar.

- 2p 2 Leg uit waarom hij een piëta als onderwerp koos.
Geef vervolgens aan waarom hij de opdracht aan een veelbelovend kunstenaar gaf.

Giorgio Vasari schreef in de zestiende eeuw over de levens van Italiaanse kunstenaars. Hij roemde het werk van zijn tijdgenoot Michelangelo: "... een kunstenaar ... die in elke vaardigheid bekwaam is en wiens werk ons laat zien hoe wij volmaaktheid kunnen bereiken".

- 4p 3 Bespreek drie aspecten van de vormgeving van Michelangelo's piëta die beantwoorden aan het schoonheidsideaal van de renaissance. Geef daarna aan welke spirituele betekenis dit schoonheidsideaal had.

geluidsfragment 1, tekst 3

De moeder die rouwt om de dood van haar zoon werd ook in teksten en muziek beklagd. Een voorbeeld is het *Stabat Mater*, dat werd gezongen in de liturgie ter ere van Maria.

Het *Stabat Mater* is een meditatief moment in de mis. De luisteraar bezint zich op het lijden van Maria en de muziek versterkt deze beleving.

- 2p 4 Bespreek twee manieren waarop de muziek deze beleving versterkt.

geluidsfragment 1, tekst 4

Stabat Mater zijn de eerste woorden van de tekst, die stamt uit de middeleeuwen. Omstreeks 1590 schreef Giovanni da Palestrina muziek voor twee vierstemmige koren op deze tekst.

Zijn muziek werd als voorbeeld genoemd voor de componeerstijl volgens de nieuwe regels die het Concilie van Trente had opgesteld.

- 1p 5 Geef aan waarom dit *Stabat Mater* aan die regels voldoet. Betrek de componeerstijl in je antwoord.

tekst 4

Het *Stabat Mater* van Palestrina werd door de Kerk niet alleen gewaardeerd omdat de muziek aan de nieuwe regels voldeed. Het onderwerp of thema was bij uitstek geschikt voor het doel van de contrareformatie.

- 1p 6 Leg dit uit.

geluidsfragment 2, tekst 3

In geluidsfragment 2 hoor je eerst het zevende en achtste couplet. Daarna verandert de tekst van perspectief in het negende en tiende couplet.

- 2p 7 Geef aan wat die verandering inhoudt. Geef daarna aan hoe deze verandering in de muziek tot uitdrukking is gebracht.

afbeelding 3

In de twintigste eeuw gaven diverse kunstenaars een eigen invulling aan het thema piëta. De Oostenrijkse kunstenaar Oscar Kokoschka schreef in 1908 een kort toneelstuk dat hij *Pietà* noemde. Op afbeelding 3 zie je het affiche dat hij hiervoor ontwierp.

In plaats van een bedroefde moeder schilderde Kokoschka een agressief wezen dat een man stevig in haar greep heeft.

Deze agressieve inhoud wordt versterkt door de vormgeving van het affiche.

- 3p 8 Geef voor drie aspecten van de vormgeving aan hoe zij deze inhoud versterken.

afbeelding 3

Kokoschka's toneelstuk ging over liefde en dood, over de strijd tussen de vrouw als seksueel wezen en de man die de controle over zichzelf verliest.

Dit onderwerp past in de veranderende maatschappij van het begin van de twintigste eeuw.

- 2p 9 Leg uit hoe het onderwerp aansluit bij de cultuur van het moderne. Geef ook aan tot welke kunsthistorische stijl het affiche behoort.

afbeelding 4

Op afbeelding 4 zie je een werk uit 2006 van de Amerikaanse fotograaf David LaChapelle. Het is de omslag van zijn boek *Heaven to hell*. De man moet de popster Kurt Cobain voorstellen, die aan een overdosis heroïne is overleden. Cobains weduwe Courtney Love poseerde zelf voor deze foto.

Lachapelle wordt een postmoderne fotograaf genoemd.

- 2p **10** Leg aan de hand van twee aspecten uit waarom de foto op afbeelding 4 postmodern genoemd kan worden.

film 1

De Nederlandse kunstenares Rini Hurkmans maakte in 2003 een film met de titel *Dear Son*. Je ziet hier een fragment waarbij het geluid is weggelaten. In het origineel klinkt een vrouwenstem, die een brief aan haar zoon voorleest.

Uit de beelden die je ziet, blijkt dat *Dear Son* als een piëta kan worden opgevat.

- 2p **11** Leg uit waarom deze beelden zo kunnen worden opgevat. Geef ook aan in welk opzicht de voorstelling fundamenteel verschilt van de voorgaande piëta's.
NB laat het medium (film versus stilstaande beelden) buiten beschouwing.

film 1

In *Dear Son* speelt zich een ritueel af, dat steeds maar doorgaat. Hierdoor krijgt het werk extra betekenis.

- 2p **12** Geef aan wat het ritueel binnen dit werk betekent. Leg ook uit welke betekenis nog wordt toegevoegd door het voortduren van het ritueel.

Blok 2 Salome

Dit blok gaat over de bijbelse figuur Salome. De wijze waarop zij wordt voorgesteld in de kunst wordt onderzocht aan de hand van voorbeelden uit de middeleeuwen en de twintigste eeuw.

afbeelding 1, tekst 5

Op afbeelding 1 zie je een timpaan uit de dertiende eeuw met een voorstelling van het verhaal van Salome.

Er zijn verschillende manieren waarop verhalen in beeld gebracht kunnen worden. Er moeten oplossingen gevonden worden voor de plaats van handeling, die kan wisselen en voor het tijdsverloop binnen het verhaal. Dat is hier gebeurd op een manier die in de middeleeuwen heel gebruikelijk was. Daardoor is het verhaal duidelijk te 'lezen'.

- 2p **13** Leg uit hoe de beeldhouwer de verandering in tijd en de verandering van plaats heeft opgelost, zodat het verhaal van Salome duidelijk te 'lezen' is.

afbeelding 1 en 2, tekst 5

Op afbeelding 2 zie je een miniatuur die omstreeks 1190 is gemaakt. De voorstelling heeft opvallende overeenkomsten met het reliëf op afbeelding 1. Dat kan verklaard worden vanuit de middeleeuwse opvatting over het kunstenaarschap.

1p 14 Leg dit uit.

afbeelding 1 en 3, tekst 5

Op afbeelding 3 zie je een miniatuur uit 1323 uit een middeleeuwse geïllustreerde bijbel.

Bekijk afbeelding 1 en 3.

Salome kon goed dansen. De manier waarop zij hier is weergegeven geeft aan wat in die tijd bewonderd werd in een dansoptreden.

1p 15 Leg dit uit.

De Kerk had in de middeleeuwen een negatieve opvatting over dans. Vanaf 1100 vaardigde zij zelfs dansverboden uit. Daarbij werd vaak verwezen naar het verhaal over Salome.

3p 16 Geef twee redenen waarom men dans uit de kerk probeerde te bannen. Leg ook uit waarom het verhaal van Salome geschikt was om deze weerzin tegen dans te legitimeren.

film 1

Het verhaal van Salome is altijd populair gebleven. In de twintigste eeuw werd het een aantal keren verfilmd. De Hollywoodfilm *Salome* uit 1953 van William Dieterle, met de steractrice Rita Hayworth in de hoofdrol, is een van de bekendste.

Zoals gebruikelijk in een Hollywoodfilm uit de jaren vijftig wordt het personage van Salome nogal eenduidig neergezet. Hier verleidt zij koning Herodes. Deze verleiding is clichématig uitgewerkt. Salome is bijvoorbeeld gekleed in rijke, oosters aandoende stoffen, die transparant zijn en daarmee verleidelijk. Ook haar dans en het spel van alle acteurs draagt bij aan een stereotiepe verleidingsscène.

2p 17 Geef voor het spel en voor de dans aan waarom deze op een stereotiepe manier verleiding uitdrukken.

film 2, tekst 6

In 1905 componeerde Richard Strauss de opera *Salome*, die nog steeds met grote regelmaat wordt opgevoerd. Fragment 2 komt uit een opvoering uit 1997.

Ook hier wordt verleiding getoond. De bewegingen van Salome spelen daarbij een belangrijke rol.

3p 18 Bespreek drie dansbewegingen uit deze scène en geef steeds aan waarom ze verleiding uitdrukken.

film 3, tekst 6

De dans van Salome is een sluierdans. In filmfragment 3 zie je hoe drie verschillende sluiers een bijdrage leveren aan het spel van verleiden.

- 2p 19 Bespreek voor twee van de drie sluiers hoe deze zijn gebruikt in de choreografie en geef steeds aan hoe daarmee het verleidingsspel wordt benadrukt.

tekst 7

De Amerikaanse Martha Graham maakte in 1944 de choreografie *Herodiade*. Zij nam de moeder van Salome, Herodias, als uitgangspunt en niet het verleidingsspel tussen Salome en Herodes.

- 1p 20 Leg uit waarom deze keuze past in Grahams visie op dans.

film 4, tekst 7

In filmfragment 4 zie je een gedeelte uit *Herodiade*.

Grahams dans wordt expressionistisch genoemd.

- 2p 21 Breng deze karakterisering in verband met de dans in het filmfragment. Betrek twee kenmerken in je antwoord.

film 5, tekst 7

Ter gelegenheid van de 117e geboortedag van Martha Graham kwam op 10 mei 2011 een speciale Google Doodle uit. Dat is een animatie die het Google-logo op de zoekpagina bij bijzondere gelegenheden vervangt.

- 1p 22 Vind je dat deze Doodle recht doet aan de betekenis van Graham voor de dans? Geef een argument voor je antwoord. Betrek de dans uit de animatie in je antwoord.

Blok 3 Joseph

Dit blok gaat over musical in Nederland, de musical *Joseph* en de talentenjacht die daaraan vooraf ging.

De musical ontwikkelde zich in de negentiende eeuw uit het vari  t  theater. In het begin van de twintigste eeuw komt het genre echt tot bloei in de Verenigde Staten en Engeland.

Succesvolle musicals worden vaak aan het buitenland verkocht. De teksten mogen dan vertaald worden, maar verder moet de uitvoering zoveel mogelijk gelijk zijn aan het Amerikaanse of Engelse origineel.

- 1p 23 Leg uit waarom het vanzelfsprekend is dat musicals als totaalpakket verkocht worden.

film 1, tekst 8

Een populaire musical is *My Fair Lady* uit 1956. *My Fair Lady* gaat over het overwinnen van klassenverschillen. Tijdens de spraakles ontstaat een doorbraak: Eliza spreekt voor het eerst een zin in perfect Engels.

Het lied voegt hier iets toe aan het verhaal.

- 2p **24** Leg uit wat er met het lied verteld wordt in deze scène. Betrek ook het spel van de acteurs in je antwoord.

film 2

In 1960 ging de Nederlandse versie van *My Fair Lady* in première. Deze uitvoering wordt gezien als de eerste Nederlandse musicalproductie en werd een groot succes met meer dan 700 opvoeringen. In filmfragment 2 hoor je dat de Amerikaanse musicals uit de jaren zestig de basis vormden voor wat in Nederland toonaangevend werd.

Het ligt in de lijn van de cultureel-maatschappelijke situatie in Nederland om in de jaren zestig een theatergenre uit Amerika te introduceren. Amerika gold in die tijd als het grote voorbeeld voor West-Europa.

- 1p **25** Geef hiervoor een cultureel-maatschappelijke verklaring.

film 3, tekst 9 en 10

Annie M.G. Schmidt en Harry Bannink schreven in 1965 tekst en muziek voor de eerste echte Nederlandstalige musical. *Heerlijk duurt het langst* werd een groot succes. Dit kwam onder meer doordat de inhoud aansloot bij de veranderende tijdgeest.

In filmfragment 3 zie je een registratie van een optreden waarin een lied uit deze musical wordt gezongen.

- 2p **26** Bespreek twee maatschappelijke veranderingen in de jaren zestig waarbij de inhoud van dit lied aansluit.

film 3

Annie M.G. Schmidt gaf later toe dat zij, toen zij aan *Heerlijk duurt het langst* begon, nog nooit een musical had gezien. Dat was geen probleem, omdat de hele amusementsindustrie in de jaren vijftig en begin jaren zestig nog in de kinderschoenen stond. Dat gold eveneens voor de televisie, zoals je kunt afleiden uit filmfragment 3. Er werd bijvoorbeeld nog alleen in zwart-wit uitgezonden.

- 2p **27** Bespreek nog twee andere aspecten van de opnametechniek waaraan je kunt zien dat deze uitzending uit het begin van het televisietijdperk stamt.

tekst 11

Dankzij de theaterproducent Joop van den Ende groeide de musical uit tot een breed gedragen en populair theatergenre in Nederland. Een van de producties die Van den Ende tot een succes heeft gemaakt is *Joseph and the Amazing Technicolor Dreamcoat*. Dit is een musical uit 1968 van Andrew Lloyd Webber en Tim Rice, gebaseerd op het bijbelverhaal van Jozef en zijn broers.

Het ligt niet voor de hand om een bijbelverhaal te kiezen voor een musical. Het verhaal van Jozef bevat echter genoeg elementen om spektakel te kunnen bieden aan een groot publiek.

- 2p 28 Noem twee van die elementen en geef aan waarom ze geschikt zijn voor een musical.

film 4

In 2007 werd er op de Engelse televisie een show uitgezonden waarbij kijkers de nieuwe Joseph konden kiezen. Deze talentenjacht heette *Any dream will do*, naar het gelijknamige lied in de musical. In filmfragment 4 zie je een montage met beelden uit de Engelse versie van de musical met de winnaar van de talentenjacht, Lee Mead.

De musical *Joseph* wordt getypeerd als een eclectische voorstelling.

- 2p 29 Geef voor de dans en de kostuums aan hoe ze bijdragen aan het eclectische karakter.

film 4

De muziek van *Joseph* is typerend voor het genre musical, dat een groot publiek wil aanspreken.

- 2p 30 Noem twee criteria waaraan de muziek dan moet voldoen en geef steeds aan hoe de muziek in het fragment daaraan beantwoordt.

film 5

De Van den Ende-productie van *Joseph and the Amazing Technicolor Dreamcoat* ging in december 2008 in de Stadsschouwburg van Utrecht in première. Er ging eveneens een talentenjacht op de televisie aan vooraf. In het programma *Op zoek naar Joseph* koos het publiek de hoofdrolspeler. In het filmfragment zie je de finale met een lied van de kersverse winnaar Freek Bartels.

Een televisieprogramma als *Op zoek naar Joseph* kan bijdragen aan de promotie en het succes van de musical.

- 3p 31 Geef aan de hand van drie aspecten aan waarom zo'n programma een goed marketinginstrument is.

Televisieshows waarin naar talent gezocht wordt, zoals *Op zoek naar Joseph*, *Idols*, *X Factor* of *Popstars*, zijn niet alleen in Nederland, maar in veel landen een hype.

- 2p **32** Geef twee verklaringen voor de populariteit van dit soort programma's bij het publiek.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.